

7. Булгакова О. В., Нестеренко К. О. Підходи до визначення корупційних ризиків у ситуації конфлікту інтересів у системі надання публічних послуг. *Правовий часопис Донбасу*. 2023. № 4 (85). С. 34–39.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-425-5-18>

СИСТЕМИ ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПИТАННЯ

Костюкевич Сергій Федорович

кандидат юридичних наук,

суддя Волинського окружного адміністративного суду,

доцент кафедри права,

Волинський інститут імені В. Липинського

Міжрегіональної академії управління персоналом

м. Луцьк, Україна

В умовах воєнного стану особливу роль у забезпеченні захисту прав людини в Україні відіграє система правосуддя.

В умовах воєнного стану система правосуддя стикається з низкою складнощів в сфері здійснення правосуддя та захисту прав людини, в т.ч. в межах кримінального процесу, які впливають на її здатність ефективно виконувати свої функції [9 с. 188]. Зокрема, можна виділити наступні аспекти:

Тривалий час серед значних проблем кримінального правосуддя в умовах воєнного стану правники виділяли відсутність ратифікації Україною Римського статуту Міжнародного кримінального суду 1998 р. (далі – Римський статут), який було підписано в 2000 р. [11, с. 106]., а ратифіковано у 2024 р., після більш ніж 10 років воєнного стану із рф та в т.ч. під впливом зобов'язань визначених в Угоді про Асоціацію між Україною та ЄС. Впродовж зауваженого періоду Конституційний суд України за поданням Л. Кучми (Президента України 1994–2005 рр.) виніс рішення у відповідності до якого постановив «визнати Римський Статут Міжнародного кримінального суду, підписаний від імені України 20 січня 2000 р., який вноситься до Верховної Ради України для надання згоди на його обов'язковість, таким, що не відповідає Конституції України, в частині, що стосується положень абзацу десятого преамбули та статті 1 Статуту, за якими «Міжнародний кримінальний суд ... доповнює національні органи кримінальної юстиції»» [11, с. 8; 12], а у 2014–2015 рр. ВР України ухвалила заяви про визнання юрисдикції Міжнародного

кримінального суду щодо розслідування міжнародних злочинів вчинених на території України за період починаючи з 21.11.2013 р. по теперішній час. [9, с. 108. У відповідності до заяв про визнання юрисдикції МКС ВР України у 2016 р. було внесено відповідні зміни до Конституції України «Україна може визнати юрисдикцію Міжнародного кримінального суду на умовах, визначених Римським статутом Міжнародного кримінального суду» (ст. 124 Конституція України) [7]. Це дало змогу МКС видати міжнародний ордер на арешт президента росії в.путіна, уповноваженої з прав дитини рф м. львової-белової, яких висунули обвинувачення у вчиненні воєнних злочинів у вигляді незаконної депортації населення (дітей) і незаконного переміщення населення (дітей) з окупованих територій України до рф (статтями 8(2)(a)(vii) і 8(2)(b)(viii) Римського статуту [8]). Також, міжнародний ордер на арешт було видано на секретаря ради безпеки рф (ексміністра оборони) с.шойгу та начальника генерального штабу рф в.герасимова обвинувачених у вчиненні злочинів проти людяності (цілеспрямовані напади на цивільні об'єкти (ст. 8(2)(b)(ii) Римського статуту) і заподіяння надмірної випадкової шкоди цивільним особам або пошкодження цивільних об'єктів (ст. 8(2)(b)(iv) Римського статуту), а також злочину проти людяності – інших нелюдських діянь (ст. 7(1)(k) Римського статуту [9; 11 с. 76].).

Після ратифікації Римського статуту Україна офіційно стає учасницею МКС, що дає суду повноваження розслідувати та переслідувати злочини, скоєні на її території або за участю її громадян, потерпілі особи можуть отримати міжнародну правову допомогу, в т.ч. компенсацію шкоди за рахунок цільового фонду МКС. Так, п.2 Закону України «Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього» від 21.08.2024 р. № 3909-IX визначає, що «відповідно до пункту 3 статті 12 Римського статуту підтвердити визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо злочинів, передбачених статтями 6, 7, 8 Римського статуту, починаючи з 21 листопада 2013 року, а також визнати юрисдикцію Міжнародного кримінального суду щодо злочину, передбаченого статтею 8bis Римського статуту, починаючи з 17 липня 2018 року» [4]. Ратифікація Римського статуту підкреслює дотримання Україною міжнародного принципу верховенства права, прав людини та стандартів гуманітарного права, зміцнює її позиції на міжнародній арені та сприяє підтримці з боку міжнародної спільноти [3].

Основним складнощами у забезпеченні захисту прав людини в умовах воєнного стану в сфері правосуддя є: затягнутий процес ратифікації Статуту Міжнародного кримінального суду, відсутність у Кримінальному кодексі України повного переліку воєнних злочинів, які містяться у міжнародному праві, дефіцит компетентних кадрів, помилки у кваліфікації кримінальних правопорушень, наявність міжнародного імунітету

у високопосадовців рф, епізодичне притягнення до відповідальності за порушення норм міжнародного гуманітарного права та ін.

В умовах воєнного стану судова система стикається з наступними складнощами в сфері здійснення правосуддя: недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення, людських та фінансових ресурсів, знищення або втрата важливих доказів у справах, внутрішнє переміщення та виїзд за кордон ключових учасників процесу, зростанням кількості кримінальних правопорушень, впровадження нових норм до Кримінального кодексу України та кримінального процесуального законодавства, подолання судового імунітету рф та ін. Обставини російсько-української війни зумовили внесення наступних змін до процесуального законодавства в сфері здійснення правосуддя: зміна територіальної підсудності судових справ, передача матеріалів справи, особливості проведення судових засідань в умовах воєнного стану, діджиталізація судового процесу, обмеження вільного доступу до окремих видів інформації та ін. Важливим аспектом удосконалення ролі суду у забезпеченні кримінально-процесуального захисту прав людини в умовах воєнного стану є залучення до здійснення правосуддя системи міжнародних органів правосуддя, зокрема Міжнародного кримінального суду, втручання якого у карне переслідування за вчинення ряду міжнародних злочинів відбувається у випадку коли національна система правосуддя не здатна або не бажає належним чином здійснювати розслідування, кримінальне переслідування та притягнення до кримінальної відповідальності злочинців винних у вчиненні злочину геноциду, злочинів проти людяності, воєнних злочинів, злочину агресії та сприяти запобіганню подібних злочинів у майбутньому.

Література:

1. Римський статут Міжнародного кримінального суду: ООН 1998 р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
2. Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського Статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський Статут): Конституційний Суд України від 11.07.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003v710-01#Text>
3. Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього: Закон України від 21.08.2024 р. № 3909-ІХ. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3909-20#Text>
4. Свиначенко Ю. П., Шкута О. О. Нормативно-правове регулювання взаємодії оперативних підрозділів з органами дізнання та досудового

слідства. Правові новели № 22 Т. 3/2024 С. 131–136. http://legalnovels.in.ua/journal/22-3_2024/23.pdf

5. Шкута О. О. Актуальні питання запобігання крадіжкам в умовах воєнного стану в Україні. *Правові новели*. № 22/2024. С. 235–241. http://legalnovels.in.ua/journal/22_2024/22_2024.pdf

6. Leheza, Y., Len, V., Shkuta, O., Titarenko, O., & Cherniak, N. (2022). Foreign experience and international legal standards for the application of artificial intelligence in criminal proceedings (Зарубіжний досвід та міжнародно-правові стандарти застосування штучного інтелекту у кримінальному процесі). *Revista De La Universidad Del Zulia*, 13(36). 276–287. <https://www.produccioncientificaluz.org/index.php/rluz/article/view/37557/41177>

7. Shkuta O. Peculiarities of the Investigator`s Interaction with the Operational Subdivisions of law Enforcement Authorities in the Investigation of Illegal Reproduction and Restrictions. *European Reforms Bulletin*. 2021. № 2. С. 106–110. <https://dspace.oduvs.edu.ua/bitstreams/bb8f5efe-2a29-4440-b3ad-d79b0862bfcc/download>

8. Oleh Shkuta, Maksym Korniienko, Mykola Yankovyi (2022) Foreign experience of preventing military and economic crimes. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 8 № 4. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», (2022). P. 185–190. <http://baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/1937/1946>

9. Shkuta, O., Leheza, Y., Telelym, I., Anosienkov, A., & Yaroshak, O. (2024). National Security in the Conditions of the Russia-Ukraine War: Legal Regulation and Islamic Law Perspectives. *Al-Ahkam*. 34(1). 99–120. <https://doi.org/10.21580/ahkam.2024.34.1.20413>

10. Shkuta, Oleh, Tarasenko, Oleksandr, Shvets, Dmytro. Legal Regulation of Access to Justice in Cases Related to the Protection of the Rights of Military Officers and Conscript During the Conditions of Martial State in Ukraine. *Law of Justice Journal*. 2024. 38 (2). 6-21. DOI: 10.5335/rjd.v38i2.15920

11. Shkuta O.O. Crimes in the Military Sphere: Reasons and. *European Reforms Bulletin*. 2020. № 2. С. 74–77. <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/1845/1/74-77.pdf>